

Vides d'escriptors literaris a l'edat moderna. Presentació

Lives of literary writers in early modernity. Introduction

CESC ESTEVE
cesc.esteve@ub.edu

Universitat de Barcelona

Els cinc articles que aplega aquest dossier tracten sobre biografies de l'edat moderna dedicades a escriptors literaris. Els estudis examinen vides d'autors antics, medievals i moderns, escrites en llatí, italià i castellà per homes de lletres valencians i balears. Aquestes biografies van publicar-se entre el 1633, quan va aparèixer la vida d'Ausiàs March escrita per Vicent Mariner (J. Solervicens, «L'Ausiàs March barroc de l'hel·lenista Vicent Mariner (1633)»), i el 1819, any en què es va publicar la primera biografia de Joan Ramis escrita per Francesc Pons i Carreras (M. Paredes, «Una biografia canònica il·lustrada: “De los empleos y ejercicios literarios del infatigable mahonés el Dr. D. Juan Ramis y Ramis” (1819) de Francesc Pons i Carreras»). Entre aquestes dues dates, el 1737 es va publicar la vida de Miguel de Cervantes escrita per Gregori Maians (M. Manyé, «Cap a un ús crític de l'obra com a font d'investigació biogràfica: la “Vida de Cervantes Saavedra” de Gregori Maians i Siscar»); el 1747 va aparèixer la *Biblioteca Valentina* de Josep Rodríguez, un catàleg biobibliogràfic d'escriptors valencians (C. Esteve, «Biografia i bibliografia a l'edat moderna. Les vides d'escriptors literaris a la *Biblioteca Valentina* (1747) de Josep Rodríguez»); i el 1782 va començar a estampar-se el tractat *Dell'origine, progressi e stato attuale d'ogni letteratura* de Joan Andrés, una història enciclopèdica de la cultura escrita que conté material biogràfic sobre escriptors literaris (N. Ortega, «L'empremta de la tradició biogràfica en la crítica literària de Joan Andrés»).

Així, el dossier analitza les formes i funcions del discurs biogràfic en els llocs i formats més representatius del gènere a l'època. Les biografies de March, de Cervantes i de Ramis van aparèixer publicades al capdavant d'edicions i traduccions de les seves obres. Pertanyen a la prolífica nòmina de vides d'escriptors que a l'edat moderna van circular com a escrits preliminars amb la funció de celebrar l'autor i presentar la seva obra als lectors. En la seva versió inicial, l'extensa vida de Cervantes de Maians també es pot considerar un exemple de biografia exempta, ja que va circular en aquest format abans de convertir-se en prefaci de l'edició londinenca del *Quixot* promoguda per Lord John Carteret. La *Biblioteca Valentina* i el tractat *Dell'origine* acrediten la presència de

biografies d'escriptors en els gèneres de la historiografia literària de la modernitat tardana. Les vides s'insereixen a les entrades dels autors recollits a les biblioteques, els quals constitueixen un subjecte biografiat i celebrat que és alhora individual i col·lectiu. El material biogràfic adopta formes més fragmentàries i funcions més disperses quan s'integra a les notícies i comentaris sobre escriptors i obres de les històries de la literatura i de la poesia.

La diversitat de formats de biografies i la seva incorporació a altres gèneres i disciplines comporta diferències en les seves formes i funcions. Tanmateix, en tots aquests llocs, les vides d'escriptors presenten elements en comú. L'associació estreta de la biografia amb l'encomi és una característica que en diferent mesura uneix totes les modalitats biogràfiques modernes. La biografia havia emparentat amb l'elogi fúnebre i amb la retòrica epidíctica a l'edat clàssica i els gèneres biogràfics més populars de l'edat mitjana i de l'inici de la moderna, com l'hagiografia i els repertoris de personatges il·lustres, n'havien reforçat la funció encomiàstica. En l'àmbit de les lletres, que aquesta funció fos inherent a la biografia va afavorir la incorporació de les vides dels autors al ventall de dispositius editorials i crítics que servien per construir nous clàssics i cànons literaris. Mariner, Maians i Pons són declarats admiradors dels seus biografiats, als quals elogien sense reserves, i Rodríguez assumeix que les recensions dels escriptors de la seva biblioteca, a més d'oferir dades sobre els autors i les seves obres, han de fer-se ressò de les lloances que han rebut.

A les vides d'escriptors, són objecte d'elogi tant les virtuts de l'autor com les de la seva obra. Aquestes virtuts poden ser d'ordre moral i intel·lectual i poden prendre forma de fites i mèrits literaris. En tot els casos, es basen en qualitats i fets que es repeteixen en moltes biografies, que s'assemblen perquè es fan seves trames narratives ben fixades des de l'antiguitat i perquè treuen rendiment d'explotar uns mateixos llocs comuns sobre les qualitats i les vivències dels autors i sobre la gestació de les seves obres i l'esdevenir de les seves carreres. A les biografies examinades en aquest dossier són recurrents els elogis d'atributs innats, com la facilitat de compondre, o adquirits, com la dedicació a l'estudi, que es manifesten en els escriptors ja de ben petits i que presagien l'excel·lència que assoliran de grans. Es repeteix en més d'un cas l'admiració del biògraf per una pulsio creativa que es manifesta fins a l'últim alè de vida de l'autor, i la ponderació de la humilitat i la modèstia dels escriptors i de la seva indiferència al reconeixement. I són diversos els casos en què els biògrafs presenten els escriptors com a víctimes de l'infortuni, de la injustícia o de l'enveja i n'enalteixen així la seva condició heroica. La transferència de virtuts de l'autor a l'obra, o l'establiment de correspondències entre l'obra i el caràcter i la vida de l'escriptor són operacions ben usuals, sostingudes per la convicció, compartida, per exemple, per Andrés i per Pons, que els autors es coneixen de debò a través de les seves obres, els trets de les quals són correlats dels temperaments i de les experiències dels escriptors: el cor tendre i l'ànima delicada del poeta expliquen l'elevada capacitat de commoure de la seva poesia i, d'acord amb una lògica anàloga, la maduració vital de l'escriptor explica el sentit d'una carrera literària i d'una obra completa marcades per l'increment de l'ambició, l'exigència i la qualitat.

Els articles del dossier il·lustren un altre fenomen ben representatiu de les biografies d'escriptors de l'Europa de l'edat moderna: els paràmetres amb què es construeix l'exemplaritat dels autors, mitjançant els encomis i els comentaris crítics, fan evidents les interseccions entre la biografia, la poètica i la historiografia literària. Les qualitats dels escriptors sovint es representen a les vides amb els mateixos termes amb què, als tractats de poètica, es defineix l'excel·lència. Així, els autors emergeixen als relats com a encarnacions de la fusió de doctrina i eloqüència i d'amenitat i profit o de l'equilibri perfecte entre l'enginy innat i el coneixement de l'art. Sovint es xifren els mèrits dels autors en fites de transcendència històrica i se'n celebren les contribucions al progrés de la literatura. S'atorga als poetes la dignitat de ser 'cap i font', els primers i els millors, de tradicions literàries, com fa Mariner amb March; se'ls reconeixen invencions i innovacions, com fa Rodríguez amb diversos autors valencians; i se'n ponderen les qualitats tenint en compte l'estadi de desenvolupament de les lletres o l'estat del bon gust dels temps en què van viure, com fa Mariner amb March, artífex de l'elevació del valencià a llengua de cultura, i Andrés amb escriptors antics i moderns. La projecció a la biografia de termes i conceptes teòrics permet apreciar com les èpoques i les poètiques de l'edat moderna modelen les figuracions d'autor i construeixen clàssics i cànons amb valors i criteris propis. Damunt del corrent de fons classicista que travessa totes les biografies estudiades al dossier, emergeix un March barrocs l'excel·lència del qual Mariner xifra en l'enginy, l'agudesia i la meravella del poeta, mentre que una concepció marcadament neoclàssica del bon gust és la pedra de toc que serveix a Andrés per destriar els millors autors de tots els temps, en els quals comença a reconèixer com a atribut el fet de ser exponents de la sensibilitat i el caràcter de les seves nacions.

Josep Rodríguez, l'autor de la *Biblioteca Valentina*, recorda que la biografia és feta de narració i elogi i admet que la dimensió encomiàstica sovint resulta problemàtica perquè alimenta recels sobre la credibilitat del biògraf i la validesa de la part narrativa de la biografia. La preocupació de Rodríguez es pot estendre a la resta de biògrafs del dossier, que en això també són representatius de l'època. El decantament de les vides cap a elogis confegits de manera recurrent a partir d'uns mateixos llocs comuns té un rendiment evident per als seus propòsits canonitzadors, però suscita desconfiança d'uns relats tallats pel mateix patró que, a priori, haurien de servir també per documentar l'existència dels escriptors, per autenticar i certificar on i quan van viure i què van escriure, i per jutjar de forma equànime els seus mèrits personals i literaris. Per esvair recels i reafirmar el seu compromís amb aquestes obligacions, els biògrafs addueixen proves per demostrar que les notícies i les valoracions es basen en fonts autoritzades. Mariner esgrimeix el prestigi de l'historiador Tribaldos de Toledo com a garantia de credibilitat d'una cronologia (errònia) de March; Rodríguez prioritza que els elogis d'escriptors valencians provinguin d'autors estrangers i desestima els del valencià Mariner pel seu possible biaix patriòtic i fa valdre les seves relacions personals i professionals amb els escriptors més recents inclosos a la biblioteca per garantir que el que n'explica és cert; Pons acredita les extraordinàries qualitats intel·lectuals que Ramis hauria demostrat en la seva infantesa, impròpies d'algú tan jove, adduint el testimoni epistolar del mestre de retòrica de l'escriptor menorquí.

Una de les fonts d'informació que més es feien servir a les vides dels escriptors eren les seves obres de creació, interpretades en clau biogràfica i com a manifestació del caràcter de l'autor. L'ús de la producció literària dels escriptors com a font d'informació i com a document probatori no només acredita que el relat biogràfic és fidedigne, sinó també que es tracta d'un instrument necessari per entendre l'obra, la seva gènesi i evolució, els seus trets distintius i el seu valor. Entre la vida i l'obra s'estableix una relació circular: s'expliquen i s'avalen mútuament. En aquest marc de relacions, el biògraf podia recórrer a la interpretació de l'obra per corroborar dades, omplir buits i validar hipòtesis sobre la vida i el caràcter dels autors. En les biografies de Mariner i de Rodríguez i en les crítiques d'Andrés trobem inferències fetes a partir de les obres per sustentar interpretacions biogràfiques. En Maians es fa palès un ús més selectiu i crític d'aquest mètode en considerar que només algunes parts de l'obra de Cervantes admetrien una interpretació biogràfica i en prioritzar el valor de coneixement dels paratextos per davant de la validesa de continguts que haurien estat sotmesos a un procés de literaturització més intens o més evident.

En suma, els treballs aplegats al dossier ofereixen una visió de conjunt representativa de les formes i funcions característiques de les vides d'escriptors de l'edat moderna, permeten comprendre els usos específics de la biografia en les seves diverses modalitats i permeten apreciar tendències que marquen l'evolució de la biografia en els estudis literaris moderns i contemporanis, com l'adopció de principis i mètodes que es volen més crítics i fiables, la seva progressiva integració en els gèneres i les disciplines de la historiografia literària i la reorientació dels seus efectes cap a la canonització de tradicions literàries nacionals.

Per últim, cal assenyalar que els autors dels articles formen part del grup de recerca Mimesi de la Universitat de Barcelona (<https://stel2.ub.edu/mimesi/>) i col·laboren en la realització del projecte de recerca *Mimesis. Creación literaria, vidas de autor y poética en la edad moderna* (PID 2019-1109 86GB-I00), finançat pel MICINN, en els objectius del qual s'emmarca l'elaboració d'aquest dossier.